

MATERIÁL PRO VESNICKÉ UČITELE

František Pánek, ředitel národní školy, Želenice n. Bílínou, okres Bílina.

Soudruh se narodil v roce 1907, působil v Želenicích po deset let až do okupace v roce 1938 a vrátil se sem v květnu 1948. Pracuje ve straně i v lidové správě. V roce 1949 pracoval několik měsíců na šachtě, kde se mu v prostředí mezi horníky velmi líbilo.

O své těžké práci v JZD říká: „Na politickém školení jsem si uvědomil, že těžiště mé práce jako vesnického učitele musí být v JZD. Dříve jsem měl dojem, že družstvo se může dělat jenom s lidmi, kteří již mají určité kvality, ale politické školení mi řeklo, že socialismus musíme budovat s lidmi, jaké máme.

Přihlásil jsem se za člena JZD a brzy jsem začal pracovat jako pokladník. Při každé vhodné příležitosti jsem se snažil rolníky přesvědčovat o výhodách společné práce, zejména osobní agitací, a když naše družstvo bylo na pokraji úplného rozpadu, hájil jsem myšlenku udržet JZD za každou cenu. Neustoupil jsem, ani když někteří lidé dokazovali, že JZD s takovými lidmi, jaké prý máme u nás (kdo zná poměry, ví, že Želenice jsou zvláštní případ), nelze dělat. Přece se nám podařilo JZD udržet, prošlo očistným ohněm sice početně oslabeno, ale jinak posíleno.

Ve škole využíváme každé příležitosti a mluvíme o JZD, kde se to dá. Výzdobu školy zaměřujeme na JZD, na jeho práci a její výsledky. Dále se obíráme plněním plánu JZD.

Kromě práce pokladníka a účetní bych se rád zabýval činností směřující k zlepšení rostlinné a živočišné výroby v JZD, jakož i v ovocnářství. K tomu ale budu muset studovat literaturu, abych mohl zemědělce o nových směrech v hospodaření uvědomovat a přesvědčovat je. Tuto stránku své teoretické činnosti bych také rád doplnil praktickou prací ve školní zahradě. K tomu bych ale potřeboval více času. Proto jsem požádal na schůzi našeho odborářského úseku soudruhy městské učitele, aby mi trochu odlehčili pomocí v písemných pracích pro JZD.

Můj závazek: Jako pokladník a účetní družstva pracovat vzorně. Prostudovat učebnice z hlediska jejich využití a zaměření k JZD.“

Alžběta Čermáková, učitelka dvojtřídní národní školy v Dobrné, okres Děčín.

Před okupací studovala na lékařské fakultě v Praze. Po uzavření vysokých škol se provdala a v roce 1946 se odstěhovali s manželem a dítětem do pohraničí. Její muž je klempířem a pracuje ve Škodových závodech. Když byl nedostatek učitelů, byla přijata jako učitelka národní školy v Dobrné. Bydlí tam již od r. 1946 a s životem na venkově jsou spokojeni. Obec ve které působí, má 400 obyvatel.

Abyste se seznámila blíže s otázkami, které se týkají JZD, absolvovala kurs při rolnické škole v Libverdě o budování socialismu na vesnici.

V obci je družstvo, které mělo určité potíže, ale po reorganizaci výboru se práce značně zlepšila. JZD má 14 členů, kteří o žních pracovali již společně, a všichni přistoupili již na honový osev. Od 1. ledna 1950 přejde družstvo na III. typ. Se stavbou kravína se počne 11. prosince tohoto roku. Bude vybudován adaptací stodoly vlastními silami i vlastním materiálem do 31. března 1951.

O své práci soudružka říká: „Jako člen JZD vedu administrativu a účetnictví a prostřednictvím školy i mimo ni snažím se o přesvědčování a získávání dalších členů, abychom u nás opravdu brzy vybudovali novou vesnici. Jsem též knihovnicí veřejné obecní knihovny. Zemědělci musí změnit své názory i na snahy a v tom jim pomůže hodně kniha. Je samozřejmé, že při vyučování využívám každé příležitosti, aby děti pochopily práci v JZD a cíle této práce. Jako učitelka-průkopnice neuzavírám dveře školy veřejnosti, a tak rodiče a přátelé školy mají možnost přesvědčit se, s jakou chutí a radostí se v dnešní škole pracuje. A přála bych vám zúčastnit se takové hodiny počtů, když děti počítají, kolik mají zemědělci ještě odevzdat vajec, jak volají: ‚A my už máme dávno odevzdáno!‘ Nebo když jsme kreslili diagram, jak splnili zemědělci dodávku tvrdého obilí, to pozorovaly, kdo bude mít červené políčko nejdelší, a ovšem, že to vyhrálo JZD. A takových možností se naskytne venkovskému učiteli velmi mnoho a téměř při každé hodině, vždyť žije a cítí se všemi na vesnici a je jejich rádcem.“

(Pšeničková, J. (ed.): *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace – Vznik JZD 1950*. Státní ústřední archiv, Praha 1998, s. 154–155.)

» [Nezkrácená verze ukázky textu](#)

MOŽNÉ OTÁZKY:

Zkuste na základě textu charakterizovat roli (pozici) učitele na vesnici po Únoru 1948.

Jak se zapojili jednotliví učitelé do činnosti místních JZD?

Jakou roli měly v rámci propagace kolektivizačních idejí hrát školní děti? Byly do kolektivizace dle svědectví učitelů nějak zapojeny?

Které z uvedených JZD si myslíte, že nejvíce postoupilo v rozvoji socialistického hospodaření a proč?

V jakém stavu se nacházela jednotlivá jednotná zemědělská družstva při vstupu učitelů? Jakou funkci měli učitelé při jejich zakládání plnit?

Jakými způsoby se snažili jednotliví učitelé zapojit do školní výuky problematiku JZD?

Proč si vesničtí učitelé stanovovali vůči družstvu závazky? Jaký byl jejich smysl?

VESNIČTÍ UČITELÉ

Komunistická přeměna vesnice se již od počátku snažila zapojit a využít vesnické učitele k propagandě nového zřízení a k podpoře realizace změn vedoucích ke kolektivizaci venkova. Učitelé, zvláště pak ředitelé škol, zaujímali na vesnici dlouhodobě významné postavení a mohli velmi významným způsobem přispět k zamýšlenému přechodu k socialismu. Vesničtí učitelé měli od počátku za úkol přesvědčovat zemědělce ke vstupu do JZD a vysvětlovat jim výhody kolektivního hospodaření. Sami se často aktivně podíleli na chodu místního Jednotného zemědělského družstva, ať už v pozici pokladníka, účetního, nebo pomáhali spolu s žactvem při sezónních pracích formou brigády. Jako členové družstva si pravidelně stanovovali nové a nové závazky. Samozřejmě nesmíme opominout jejich vliv ve školních lavicích a v pozici kulturních referentů a kronikářů. Při svém působení a v projevovaných názorech byli vesničtí učitelé velice bedlivě sledováni místními exponenty komunistické strany.

Pšeničková, J. (ed.): *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace – Vznik JZD 1950*. Státní ústřední archiv, Praha 1998.

JANA PŠENIČKOVÁ (1940–2008)

Po absolvování Karlovy univerzity, obor archivnictví a historie, působila ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích a poté na Ústavu československých a světových dějin ČSAV. Od konce sedmdesát let pracovala jako odborná archivářka v někdejší Státním ústředním archivu Praha (od r. 2005 Národní archiv). V archivní práci se věnovala pořádání zemědělských archivů, archivů velkostatků a rodinných archivů. K této problematice napsala i řadu odborných studií a článků.

ZEMĚDĚLSKÉ DRUŽSTEVNICTVÍ

Edice dokumentů je věnována přeměně a začlenění zemědělské malovýroby do struktury jednotných zemědělských družstev. Dokumenty zařazené do tohoto svazku postihují zejména formy zesíleného tlaku na zemědělce, metody zvýhodňování velkovýroby na úkor malovýroby, přechod JZD nižšího typu na vyšší apod. Edice je omezena na dokumenty uložené v Národním archivu v Praze. Stěžejními archivními fondy jsou: Ústřední výbor KSČ, ministerstvo zemědělství a Jednotný svaz českých zemědělců.

Podkladový materiál sekretariátu ÚV KSČ k celostátní konferenci vesnických učitelů konané v roce 1950 měl napomoci k většímu zapojení pedagogů do činnosti jednotných zemědělských družstev a přesvědčovacích kampaní ve prospěch JZD. Jednotlivé charakteristiky příkladně uvědomělých učitelů byly rozmnoženy, rozdány účastníkům konference a připraveny k publikování v tisku.

SLOVNÍČEK

ČSSS (Československé státní statky) – forma socialistického zemědělského podniku pro velkovýrobu. Československé státní statky po roce 1948 přebíraly půdu (zkonfiskovaných) bývalých velkostatků, zbytkových a církevních statků, horských pastevních družstev apod. Stejně jako v případě JZD měly být vzorem a ukazatelem předností kolektivního hospodaření v Československu. Zpočátku zajišťovaly výrobu na opuštěné, neobdělávané půdě, zejména v neosídlených pohraničních oblastech (zvláště horské a podhorské oblasti). Vedle statků s rostlinnou a živočišnou produkcí byly zřizovány šlechtitelské a semenářské stanice, školní statky apod. Průměrná výměra státního statku činila v roce 1948 cca 1300 ha půdy.

Hospodářsko-technická úprava půdy (HTÚP) – komplex opatření pro uspořádání a využívání zemědělského půdního fondu, které utváří optimální podmínky pro velkovýrobu. V českých zemích došlo k největším hospodářsko-technickým úpravám půdy kromě poválečných pozemkových reforem v souvislosti s přechodem JZD na vyšší typy. Účelem těchto úprav bylo scelování rozdrobených a rozptýlených pozemků do velkých lánů pro potřeby JZD a státních statků.

JZD – 1. typ: společná organizace osevu a sklizně, společné užívání strojů bez rozorání mezí a scelení pozemků. Půda byla v individuální soukromé držbě. Sklizeň patřila jednotlivým soukromým rolníkům. Živočišná výroba zůstala soukromá.

2. typ: již rozorání mezí, společné obdělávání v rostlinné výrobě. Živočišná výroba zůstala soukromá. Jednotlivým rolníkům připadla taková část úrody, která odpovídala výměře půdy, s níž vstoupili do družstva.

3. typ: společná rostlinná i živočišná výroba. Rozdělování jednak podle vykonané práce (tzv. pracovní jednotky), jednak podle rozsahu inventáře, zvl. půdy vložené do družstva. Socialistické i nesocialistické formy odměňování.

4. typ: družstevníci jsou zásadně odměňováni podle množství a kvality práce. I zde, na rozdíl od sovětského kolchozu, zůstala půda vlastnictvím jednotlivých družstevníků.

Třetí a čtvrtý typ družstev odpovídal představám o socialistickém charakteru.
(Zdroj:)

V první fázi procházela jednotná zemědělská družstva dvěma nižšími typy (tzv. přechodné typy), v nichž se ještě silně uplatňoval faktor soukromého vlastnictví půdy a nijak významněji se neměnil malovýrobní způsob práce. Teprve JZD 3. typu se přibližovalo sovětskému kolchozu tím, že členové ztráceli dispoziční právo k půdě a odměny byly stanoveny převážně podle vykonané práce (podle podílu vložené půdy mohlo být rozděleno maximálně 15 % tržeb). U JZD 4. typu záviselo odměňování již výlučně na množství a typu vykonané práce.

MO KSČ (místní organizace Komunistické strany Československa) – základní organizační složka komunistické strany. Po únoru 1948, na základě poválečné směrnice KSČ o zakládání místních organizací, nebylo v českých zemích obce, v níž by nepůsobila MO KSČ. V nich se angažovala i většina příslušníků strany.

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa.

MATERIÁL PRO VESNICKÉ UČITELE

» [Zpět](#)

František Pánek, ředitel národní školy, Želenice n. Bílinou, okres Bílina.

Soudruh se narodil v roce 1907, působil v Želenicích po deset let až do okupace v roce 1938 a vrátil se sem v květnu 1948. Pracuje ve straně i v lidové správě. V roce 1949 pracoval několik měsíců na šachtě, kde se mu v prostředí mezi horníky velmi líbilo.

O své těžké práci v JZD říká: „Na politickém školení jsem si uvědomil, že těžiště mé práce jako vesnického učitele musí být v JZD. Dříve jsem měl dojem, že družstvo se může dělat jenom s lidmi, kteří již mají určité kvality, ale politické školení mi řeklo, že socialismus musíme budovat s lidmi, jaké máme.

Přihlásil jsem se za člena JZD a brzy jsem začal pracovat jako pokladník. Při každé vhodné příležitosti jsem se snažil rolníky přesvědčovat o výhodách společné práce, zejména osobní agitací, a když naše družstvo bylo na pokraji úplného rozpadu, hájil jsem myšlenku udržet JZD za každou cenu. Neustoupil jsem, ani když někteří lidé dokazovali, že JZD s takovými lidmi, jaké prý máme u nás (kdo zná poměry, ví, že Želenice jsou zvláštní případ), nelze dělat. Přece se nám podařilo JZD udržet, prošlo očistným ohněm sice početně oslabeno, ale jinak posíleno.

Ve škole využíváme každé příležitosti a mluvíme o JZD, kde se to dá. Výzdobu školy zaměřujeme na JZD, na jeho práci a její výsledky. Dále se obíráme plněním plánu JZD.

Kromě práce pokladníka a účetní bych se rád zabýval činnostmi směřující k zlepšení rostlinné a živočišné výroby v JZD, jakož i v ovocnářství. K tomu ale budu muset studovat literaturu, abych mohl zemědělce o nových směrech v hospodaření uvědomovat a přesvědčovat je. Tuto stránku své teoretické činnosti bych také rád doplnil praktickou prací ve školní zahradě. K tomu bych ale potřeboval více času. Proto jsem požádal na schůzi našeho odborářského úseku soudruhy městské učitele, aby mi trochu odlehčili pomocí v písemných pracích pro JZD.

Můj závazek: Jako pokladník a účetní družstva pracovat vzorně. Prostudovat učebnice z hlediska jejich využití a zaměření k JZD.“

Alžběta Čermáková, učitelka dvojtřídní národní školy v Dobrné, okres Děčín.

Před okupací studovala na lékařské fakultě v Praze. Po uzavření vysokých škol se provdala a v roce 1946 se odstěhovali s manželem a dítětem do pohraničí. Její muž je klempířem a pracuje ve Škodových závodech. Když byl nedostatek učitelů, byla přijata jako učitelka národní školy v Dobrné. Bydlí tam již od r. 1946 a s životem na venkově jsou spokojeni. Obec ve které působí, má 400 obyvatel.

Abyste se seznámila blíže s otázkami, které se týkají JZD, absolvovala kurs při rolnické škole v Libverdě o budování socialismu na vesnici.

V obci je družstvo, které mělo určité potíže, ale po reorganizaci výboru se práce značně zlepšila. JZD má 14 členů, kteří o žních pracovali již společně, a všichni přistoupili již na honový osev. Od 1. ledna 1950 přejde družstvo na III. typ. Se stavbou kravína se počne 11. prosince tohoto roku. Bude vybudován adaptací stodoly vlastními silami i vlastním materiálem do 31. března 1951.

O své práci soudružka říká: „Jako člen JZD vedu administrativu a účetnictví a prostřednictvím školy i mimo ni snažím se o přesvědčování a získávání dalších členů, abychom u nás opravdu brzy vybudovali novou vesnici. Jsem též knihovnicí veřejné obecní knihovny. Zemědělci musí změnit své názory i na snahy a v tom jim pomůže hodně kniha. Je samozřejmé, že při vyučování využívám každé příležitosti, aby děti pochopily práci v JZD a cíle této práce. Jako učitelka-průkopnice neuzavírám dveře školy veřejnosti, a tak rodiče a přátelé školy mají možnost přesvědčit se, s jakou chutí a radostí se v dnešní škole pracuje. A přála bych vám zúčastnit se takové hodiny počtů, když děti počítají, kolik mají zemědělci ještě odevzdat vajec, jak volají: ‚A my už máme dávno odevzdáno!‘ Nebo když jsme kreslili diagram, jak splnili zemědělci dodávku tvrdého obilí, to pozorovaly, kdo bude mít červené políčko nejdelší, a ovšem, že to vyhrálo JZD. A takových možností se naskytne venkovskému učiteli velmi mnoho a téměř při každé hodině, vždyť žije a cítí se všemi na vesnici a je jejich rádcem.“

Václav Štrébl, ředitel národní školy v Rohaticích, okres Roudnice nad Labem.

Na jednotřídní škole v Rohaticích působí soudruh od roku 1948.

Přípravný výbor JZD byl v Rohaticích ustanoven počátkem roku 1949. Od září do konce roku 1949 byl s. Štrébl jednatelem, nyní je pokladníkem JZD. O své práci pro JZD říká soudruh Štrébl mimo jiné: „Ještě přede žněmi letošního roku nebylo zdejšímu JZD zcela jasno, pro který typ se družstevníci rozhodnou. Většina kolísala mezi typem I. a typem II. Místní organizace KSČ projevila opět svou aktivitu a neustále přesvědčovala členy JZD a i jiné o tom, že v těchto typech se může jen málo projevit zvýšení produktivity, až se podařilo zemědělce přesvědčit, že jen kolektivizací živočišné a rostlinné výroby se zvýší výrobnost, ale i důchod zemědělců. V této přesvědčovací akci jsem byl také zapojen. Výsledek se dostavil. Zdejší JZD přijalo provozní řád III. typu, byla provedena hospodářsko-technická úprava pozemků a družstvo se zavázalo, že vybuduje znovu chmelnici o výměře 3 ha. S adaptačními pracemi pro společné ustájení dobytka bylo započato hned po žních, chlévy jsou již téměř hotovy.

Pro svou činnost při budování nové vesnice jsem čerpal poučení hlavně z kapitol Otázek leninismu, které pojednávají o kolektivní zemědělské výrobě.

V přesvědčovací kampani jsem pokračoval i při prověrkách členů MO KSČ. Podařilo se mi tak přesvědčit několik členů strany pracujících na ČSSS, že i když nemohou pracovat v družstvu, protože jsou pracovníčně vázáni jinde, je jejich stranickou povinností stát se členy JZD a být politickou oporou družstva.

Ve škole se proces budování socialistické vesnice obráží téměř v celém vyučovacím a výchovném procesu. Škola musí dnes žít problémy JZD, nemá-li se izolovat.

Podařilo se mi vybudovat dobře zařízené školní zvukové kino, které slouží nejen škole, ale i kulturním potřebám celé obce.

Na počest celostátní konference vesnických učitelů si dávám tyto závazky: Zavazuji se, že provedu účetní agendu zdejšího JZD, než se vrátí nový účetní, kterého JZD vyslalo na školení. Chci mu být radou i prací nápomocen a převzít se schválením členů funkcí jednatele nebo pokladníka. Zavazuji se, že se naučím jezdit s traktorem, abych po příkladu s. Faixe mohl družstvu v případě potřeby pomoci fyzickou prací. Zavazuji se k další politické práci pro rozvoj družstva.“

(Pšeničková, J. (ed.): *Zemědělské družstevnictví: kolektivizace – Vznik JZD 1950*. Státní ústřední archiv, Praha 1998, s. 154–155.)

» [Zpět](#)